

БЎЛАЖАК ҲАМШИРАЛАРДА КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИК ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРНИ ТАДҚИҚ УСЛУБИ

Латинов Илёс Мустақимович

Тошкент давлат педагогика институти тадқиқотчиси

Бугунги кунда бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни ўрни ва унинг аҳамиятини илмий жиҳатдан ўрганиш, тадқиқ қилиш, бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий фаолияти самарадорлигини таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Шу нуқтаи назардан, келиб чиқиб, бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурлари ҳақида батафсил маълумотга эга бўлиш учун улар билан алоҳида тадқиқотлар олиб борилиб, эмпирик маълумотлар йиғиш ва уларнинг натижаларини ижтимоий психологик талаблар асосида таҳлил қилиш тадқиқотимизнинг асосий вазибаларидан бири ҳисобланади.

Шу нуқтаи назардан, бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланишини намоён этувчи ўртача-умумий ва қиёсий-типик кўрсаткичлар кўламига баҳо бериш билан бирга бу жараён учун характерли бўлган ижтимоий-психологик компетентликни касбий фаолият самарадорлигига таъсирини аниқлаш, аниқроғи илмий таҳлиллар асосида уларга баҳо бериш масаласи ҳам тадқиқотимизнинг тўлақонли бўлишини таъминловчи муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Айни пайтда тадқиқотимизнинг якунида танланган тажриба ва назорат объектлари мисолида бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланиши динамикаси аниқлаш ва унга илмий изоҳлар бериш масаласини қўйиш режалаштирилди. Чунки, бизнингча бугунги кунда бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланишига таъсир этувчи омилларни ўрганмай туриб, уни фаолият самарадорлигига таъсирини тўлиқ илмий таҳлил қилишнинг имкони бўлмайди. Аввало таъкидлашимиз лозимки, илмий тадқиқотимиз бир неча босқичларда амалга оширилди:

Биринчи босқич: Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланиш даражасини талабаларда ўлчаш, аниқлаш ва ўрганиш, методикаларни ўзаро бир-бири билан мутаносиблигини белгилаш. Ушбу мақсадда бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги ижтимоий тасаввурларни шаклланишини ўрганишга қаратилган методикалардан фойдаландик. Улар тўлиғича 1-3-иловаларда келтирилди, лекин уларни ишлатишнинг методологик тамойиллари қуйида келтирилган.

Иккинчи босқич: Ушбу босқичда биз ижтимоий тасаввурлар билан билан бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ўртасидаги алоқадорликни аниқлаш мақсадида касбий компетентликни ўрганишга йўналтирилган махсус методикалар ёрдамида изланишлар олиб бордик.

Учинчи босқич: Учинчи босқичда эса бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик тўғрисидаги ижтимоий тасаввурларни шакллантирувчи жиҳатларини ҳамда унинг фаолият жараёнига таъсирини, ундан намоён бўладиган социал-психологик хусусиятлар ўртасидаги ўзаро боғлиқликларни аниқлашга бағишланган эмпирик тажрибани ўтказдик.

Тўртинчи босқич: Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг ижтимоий тасаввурларни даражаси нечоғлик эканлигини аниқлаган тарзда уни касбий компетентликни шаклланишига қай даражада алоқаси борлигини аниқланди. Бундан кўзланган мақсад аслида тренинг дастурлари учун ғоялар банкани яратиш бўлди.

Бешинчи босқич: Ўзбекистон шароитида бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг

касбий компетентлик тўғрисидаги ижтимоий тасаввурларни шакллантириш орқали уларни фаолият самарадорлигини такомиллаштиришнинг корпоратив тренинг дастурини ишлаб чиқиш.

Олтинчи босқич: Корпоратив тренинг дастури самарадорлигини аниқлаш мақсадида тренинг ташкил этилишидан олдин ва кейинги картинани ўзаро қиёсланди, натижавийлиги аниқланди.

Еттинчи босқич: Эксперимент натижалари, тренинг натижалари асосида тавсиялар ишлаб чиқилди.

Илмий тадқиқотимизда юқорида таъкидланган босқичма-босқич амалга оширилган ишларида методлар тизимидан фойдаландик. Лекин таъкидлаш ўринлики, тадқиқот жараёнида танлаб олинган методикалар билан биргаликда ўзимиз томондан ишлаб чиқилган методикалардан ҳам фойдаланилди, бу ўзимиз ишлаб чиққан ижтимоий психологик сўровнома бўлиб, у ўзининг композицион тизими ва тузилиши билан анча мураккаб шаклда яратилди (

Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланиши ва ривожланиши муаммоси йиллар мобайнида учта катта босқичда олиб борилди.

Биринчи (пилотаж) босқичида танланган ва модификация қилинган тадқиқот методларини синаш мақсадида тадқиқотлар ўтказилди; тадқиқот-синовларда аниқланган камчиликлар асосида муаллиф услубини тузатиш ишлари олиб борилди ҳамда айрим тадқиқот методларини йўриқномаси ва мазмуни такомиллаштирилди ва эмпирик тадқиқот ишлари ўтказилди.

Иккинчи босқичда бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни тадқиқ қилиш мақсадида Бухоро, Навоий, вилоятларида жойлашган тадқиқот базаларида экспериментал ишлар ўтказилди.

Учинчи босқичда соғлиқни сақлаш тизимида ҳамда тиббиёт ходимларини малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш муассасаларида илмий тадқиқот натижаларини амалиётга тадбиқ этиш юзасидан амалий ишлар олиб борилди.

1 – жадвал.

	Бўлажак тиббиёт ҳамширалари	1 курс бўлажак тиббиёт ҳамширалари	2 курс бўлажак тиббиёт ҳамширалари	Жами
1	Бухоро вилояти бўлажак тиббиёт ҳамширалари	116	122	238
2	Навои вилояти бўлажак тиббиёт ҳамширалари	95	89	184
	Жами	221	221	422

ТАДҚИҚОТ ОБЪЕКТЛАРИ СОНИ ҲАҚИДА УМУМИЙ МАЪЛУМОТ

Биз ўз тадқиқотимизда бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини қай даражада шаклланганлиги белгилловчи ижтимоий-психологик ёндашувга асосланган бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини шаклланишига таъсир этувчи омиллар тизимини ишлаб чиқдик ва шу тизим асосида уларнинг касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини қай даражада шаклланганлиги ўргандик, таҳлил қилдик ва шу асосида тегишли хулосалар чиқаришга ҳаракат қилдик(2-жадвал).

2-жадвал

Бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларни шаклланганлик даражаларни аниқлаш мезонлари(N=422)

	Мезон	Методика	Натижа
1	Интеллект типлари	Г.Гарднер методикаси бўйича	Интеллект даражасини намоён бўлиши
2	Социал-компетентлик	Фетискин ва В.В. Козлов бўйича(СКК)	Социал- компетентлик даражасини намоён бўлиши
3	Коммуникатив компетентлик	Куницына шкаласи бўйича (КОСКОМ)	Вербал компетентлик даражасининг намоён бўлиши
4	Касбий компетентлик (ККС)	ИПС муаллифлик шкаласи бўйича	Социал-перцептив, коммуникатив, когнитив, аутопсихологик компетентлик даражаларининг намоён бўлиши

Бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини етарлича шаклланмаганлиги ёки нотўғрилиги социал адаптациянинг бузилишига олиб келиши мумкин. Бизнинг тадқиқотимиз мақсади бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларига таъсир қилувчи касбий компетентлик омилларини ўрганишдан иборат эканлигидан келиб чиқиб, ўз олдимизга қўйилган мақсадларини аниқлаб белгилаб олдик.

Шу нуқтаи назардан тадқиқотнинг қуйидаги вазифалари белгиланди:

1. Ўрганилган назарий–илмий фикрлар бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини ўрганиш, таҳлил қилиш учун мавзуга оид илмий адабиётларни таҳлил қилиш, умумлаш-тириш.

2. Танланган ҳар бир услуб касбий компетентлик жараёнини кенгрок таҳлил қилиш ва унинг кўрсаткичлари ҳақида етарли эмпирик маълумотлар мажмуасини тақдим эта олиш имкониятини ярата олиши лозим. Шу нуқтаи назардан тадқиқотнинг иккинчи вазифаси сифатида илмий психология оламида машҳур бўлган методикалардан тадқиқот мазмунини очиб беришга хизмат қилувчи айримларини танлаш, тадқиқот мақсадига мослаштириб уларни амалиётда қўллаш жараёни танланди.

3. Тадқиқотнинг учинчи вазифаси танланган методикаларни қўллаш ҳамда бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини ўрганиш ва тадқиқ қилишни ўз ичига олади.

4. Тадқиқотнинг тўртинчи вазифаси бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасаввурларини коммуникатив компетентлик кўрсаткичлари ўртасидаги корреляцион боғлиқликни тадқиқ қилиш жараёни олинди.

5. Бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик жараёнларини муваффақиятли кечишида муҳим хусусият саналган шахслараро муносабатни тўғри ташкил этиш, ижтимоий адаптация, эмоционал барқарорлик, уддабуронлик, ижтимоий дадиллик ва етуклик, ҳиссий барқарорлик каби

омилларни намоён этилишидаги ўртача умумий ва қиёсий-типик кўрсаткичлар таҳлили тадқиқотнинг бешинчи вазифаси қилиб олинди.

6. Тадқиқотнинг якунловчи босқичида бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларини ривожлантириш дастурини ишлаб чиқиш ва асослаш, ушбу дастур самарадорлигини тажриба ва назорат объектларида синовдан ўтказиш вазифаси асос қилиб олинди.

Умуман, ҳар бир олиб борилган илмий услубий ишланмалар илмий психологияда қабул қилинган математик–статистик таҳлил мезонлари асосида расмийлаштирилиб керакли илмий-амалий хулосалар ва тавсиялар ишлаб чиқиш кўзда тутилади

1. Бўлажак тиббиёт ҳамшираларида касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларни шаклланишига баҳо бериш учун тадқиқот мақсадига мос равишда татбиқ этилган методикалар бугунги кун ижтимоий психология фанининг айрим амалий-татбиқий йўналишлари ва истиқболлари ҳақида янада чуқурроқ тасаввур ҳосил қилиш имконини беради.

2. Касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларни шаклланишига баҳо бериш учун тадқиқот мақсадига мос равишда татбиқ этилган методикалар бугунги кун ижтимоий психология фанининг айрим амалий-татбиқий йўналишлари ва истиқболлари ҳақида янада чуқурроқ тасаввур ҳосил қилиш имконини беради

3. Касбий компетентлик ҳақидаги ижтимоий тасавурларни ўзига хос услубда шаклланиши ижтимоий-психологик компетентлик индекси хусусиятларига ҳам бевосита боғлиқ. Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларни ривожланишида ижтимоий-психологик компетентлик индексининг ўрни алоҳида ва аҳамиятлидир.

4. Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасавурлари ижтимоий-психологик компетентлик индекси билан ва социал компетентлик ўртасидаги боғлиқлик индивидуал ривожланиш характериға эға бўлиши мумкин экан.

5. Бўлажак тиббиёт ҳамшираларининг касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларни ривожланишида интеллект даражалари ва социал компетентлик хусусиятларини чуқур ўрганиш, таҳлил қилиш ва тегишли эмпирик хулосалар чиқариш орқали бўлажак тиббиёт ҳамшираларида ўзига хос касбий компетентлик ҳақидаги тасавурларни ривожланишига баҳо бериш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Собирова Д.А. Социал интеллект: назария ва амалиёт. - Тошкент.: “Фан”, 2013. – 160 б.

2. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды. – М: Смысл, 2002 – 329 с.;

3. Терстоун Л.Л. Характер интеллекта.- М.:Педагогика, 1924.- 230 с.

4. Mayer J.D., Salovey P., Caruso D.R. Mayer–Salovey–Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) user’s manual. Toronto, Canada: MHS Publishers, 2002.

5. Ховов О.В. Компетентность профессиональная // Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. - М.:АПО. - 1998.-Т.1. -С.454-455.

6. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. 2-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 272